

Een extensief archeologisch booronderzoek op plangebied 't Voorburg in Ommeren, gemeente Buren (Gld.)

A.J. Wullink

ARC-Rapporten 2005-105

Geldermalsen
31 oktober 2005
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

De heer R. de Wit van de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling van de gemeente Buren heeft aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht verleend tot het uitvoeren van een extensief booronderzoek op plangebied 't Voorburg te Ommeren, gemeente Buren. Het booronderzoek is uitgevoerd op 20 oktober 2005 door drs. P. Stokkel en drs. A.J. Wullink.

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Aanleiding tot het onderzoek zijn de resultaten van een in de zomer van 2004 door Vestigia BV uit Amersfoort uitgevoerd inventariserend veldonderzoek (IVO) op de onderzoekslocatie.¹ Tijdens dit onderzoek zijn negen boringen gezet. In één boring (nr. 2) en een aan de hand daarvan uitgevoerde controle-boring (nr. 10) zijn houtskool en fragmenten verbrand huttenleem aangetroffen. Mogelijk betreft het resten van de middeleeuwse dorpskern van Ommeren.

1.2 Doel van het onderzoek

Naar aanleiding van de resultaten van het IVO is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld door Grontmij Advies & Techniek BV uit Assen.² Hierin worden de volgende onderzoeksvragen gesteld, waar door middel van een extensief booronderzoek antwoord op moet worden gevonden.

1 *Bevinden zich ter plaatse van de onderzoekslocatie archeologische waarden? Zo ja:*

- a *Wat is de aard (typering) van de waarden?*
- b *Wat is de ouderdom van de waarden?*
- c *Wat is de omvang van de waarden?*
- d *Zijn deze afkomstig van de middeleeuwse dorpskern van Ommeren?*
- e *Welke graad van waardering dient aan het onderzoeksgebied te worden gegeven?*
- f *Is er vervolgonderzoek noodzakelijk en in wat voor een vorm dient dit te worden uitgevoerd?*

1.3 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt aan de noordwestzijde van Ommeren, gem. Buren (Gld.) en betreft een braakliggend terrein dat aan de noordzijde wordt begrensd door een sloot met ten noorden daarvan een boomgaard. In het oosten en zuiden grenst de locatie aan het reeds bebouwde deel van 't Voorburg. In het westen ligt een tweetal wegen, De Brei en de provinciale weg daarnaast. Volgens een omwonende ligt de onderzoekslocatie braak sinds het eind van de jaren '80 van de vorige eeuw, toen de eerste nieuwbouw werd gerealiseerd op 't Voorburg. Daarvoor was het terrein in

¹Diepeveen-Jansen M. et al, 't Voorburg te Ommeren, gemeente Buren: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, 2004 (1e concept).

²Hopman M., Archeologisch onderzoek 't Voorburg te Ommeren, gemeente Buren: programma van eisen extensief booronderzoek, 2005.

gebruik als boomgaard. Het maaiveld van de onderzoekslocatie ligt enkele decimeters hoger dan de boomgaard in het noorden. De onderzoekslocatie is weergegeven in afbeelding 1 en 2.

1.4 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/235
Provincie	Gelderland
Gemeente	Buren
Plaats	Ommeren
Toponiem	't Voorburg
Kaartblad	39E
Coördinaten	161.970/440.140
Geologie	Formatie van Echteld
Geomorfologie	Oeverwal of stroomrug
Bodem	Ooivaaggronden

1.5 Werkwijze

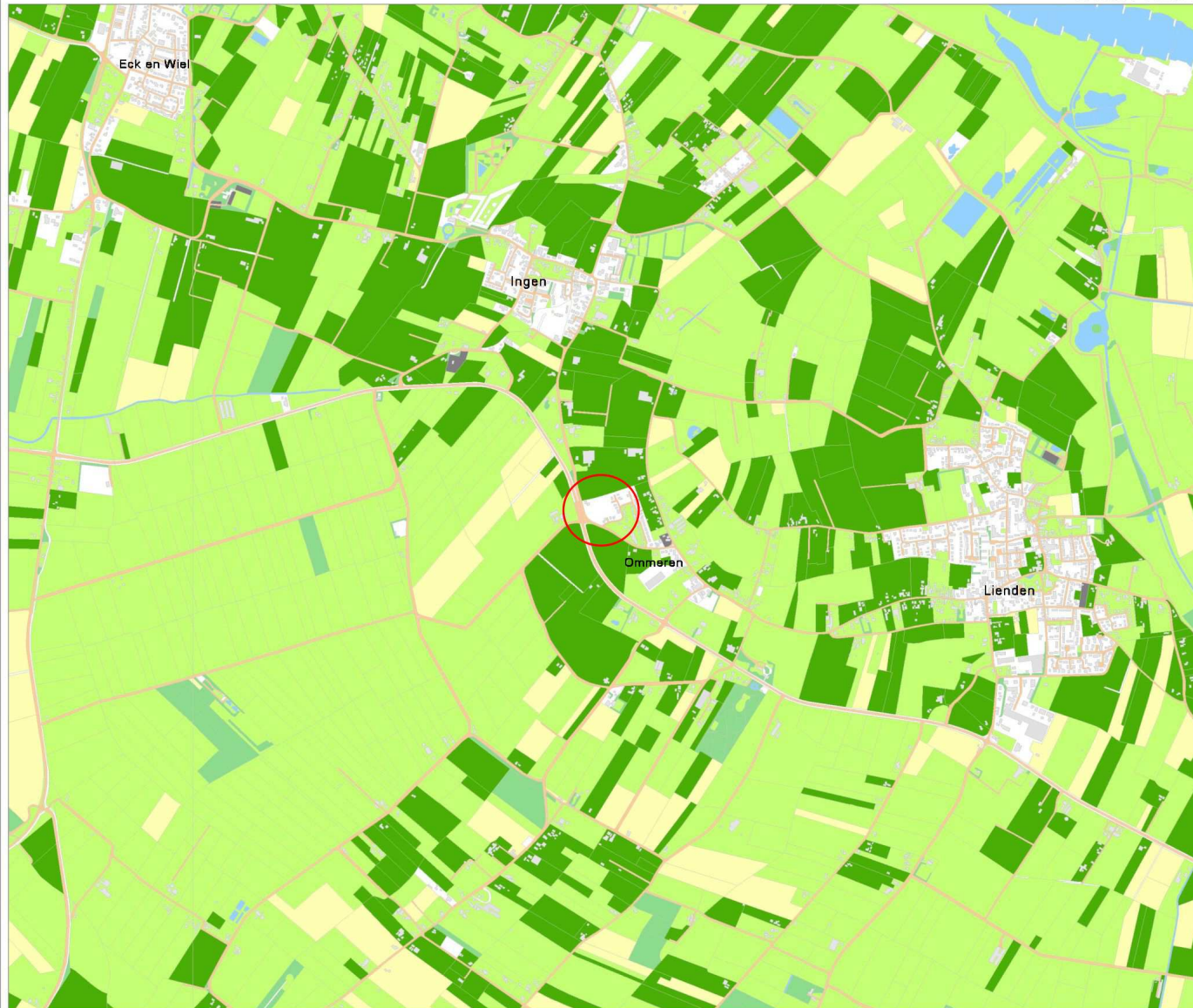
Het PvE heeft voorzien in een onderzoeksstrategie om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvragen zoals gesteld in paragraaf 1.2. Aangezien er op slechts één locatie archeologische indicatoren zijn waargenomen (boring 2/10) en niet in de omliggende boringen 1, 3, 4 en 5, zal de grens van de voorkomens worden ingeperkt door middel van een aantal boringen tussen boring 2/10 en de vier omliggende boringen, dus in een radiaal patroon. Hierbij zal eerst op 20 m van het middelpunt worden geboord. Bij positief resultaat – archeologische indicatoren aanwezig – zal 10 m verder worden geboord, bij negatief resultaat 10 m dichterbij, dus halverwege boring 2/10 en de eerste inperkende boring. Mocht in de tweede boring ook geen indicator worden aangetroffen, dan dient nog 5 m naar binnen te worden opgeschoven. Op deze wijze worden er vier raaien met daarop maximaal drie boringen per raai gerealiseerd. De boorpunten zijn weergegeven in afbeelding 2.

Voor het uitzetten van de raaien werd vanaf de boorpuntenkaart uit het rapport van Vestigia de boring 2/10 ingemeten. Daarna werd de hoek met de vier omliggende punten ten opzichte van het noorden bepaald. In het veld werden de raaien uitgezet door met een kompas de vooraf bepaalde richting in te schieten. Langs deze vier raaien werden in totaal tien boringen gezet. Ook werd er een boring ter plaatse van boring 2/10 uit het IVO geplaatst, dit ter referentie.

Voor de boringen werd gebruik gemaakt van een edelman-boor met een diameter van 10 cm. Van de genomen boringen werden de verstoorde lagen bemonsterd en gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 4 mm.

17-10-2005

164853 / 442574

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)**
- bebouwd gebied
- doorgaande wegen
- bos
- bouwland
- weiland
- boomgaard/kwekerij
- heide
- zand
- begraafplaats
- water
- overig bodemgebruik
- globale ligging onderzoekslocatie

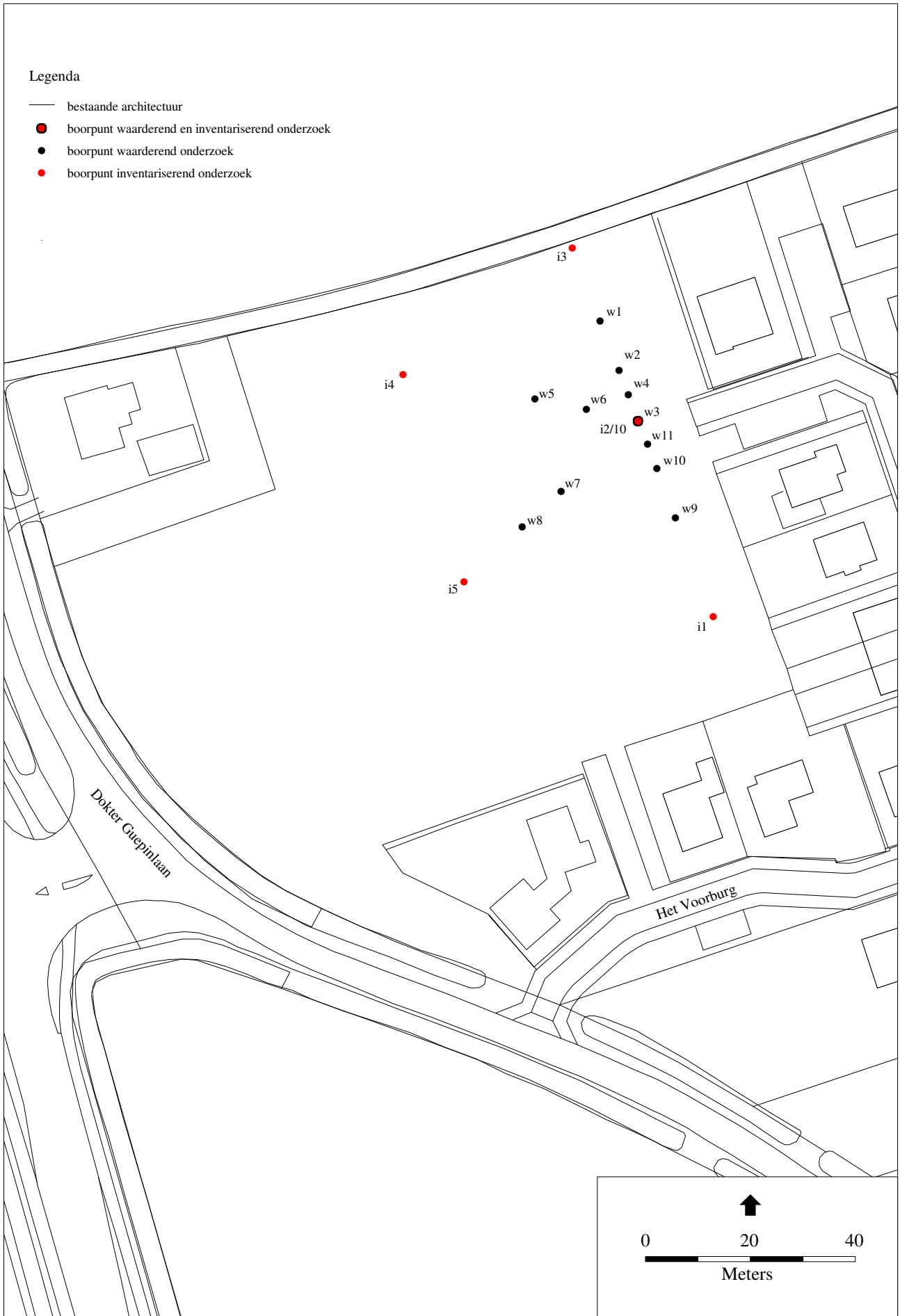
0 1 km

ROB
ArchisII

159114 / 437732

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 17 oktober 2005, bewerkt door A.J. Wullink.

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten. Kaart: P. Stokkel.

2 Resultaten

2.1 Vooronderzoek

In deze paragraaf zal kort worden ingegaan op het bureau-onderzoek in het door Vestigia uitgevoerde IVO. De bevindingen van dit bureau-onderzoek zullen worden aangevuld met andere relevante informatie, om zo tot een beter begrip te komen van de situatie ter plaatse van de onderzoekslocatie.

De onderzoekslocatie ligt op de stroomgordel van Lienden. Deze stroomgordel is actief geweest van 1900–1200 BP. Volgens de geologische detailkaart (Kaartblad 39 Tiel Oost) worden ter plaatse van de onderzoekslocatie oeverafzettingen op komafzettingen aangetroffen. Ten oosten van de onderzoekslocatie worden geulafzettingen van de Liendense stroomgordel aangetroffen, ten westen hiervan komafzettingen met inschakelingen van veen. Ten zuidoosten van de locatie worden geulafzettingen aangetroffen, bedekt door komafzettingen. Deze geulafzettingen worden afgesneden door de geulafzettingen van de stroomgordel van Lienden. Het betreft hier volgens Berendsen & Stouthamer (2001) geulafzettingen van de Ommerense stroomgordel, die actief is geweest van 5530–2100 BP.

Volgens de geomorfologische kaart van het gebied (STIBOKA 1986) ligt de onderzoekslocatie op een oeverwal of stroomrug, ten westen van een stelsel van meanderruggen en geulen. Uit de ligging van deze ruggen (kronkelwaarden) en geulen (kronkelwaardgeulen) blijkt dat de geul zich in westelijke richting heeft verplaatst, dus in de richting van de onderzoekslocatie.

Volgens de IKAW hebben de oeverwallen van de Liendense en Ommerense stroomrug een middelhoge archeologische verwachting, de geulafzettingen hebben hoge archeologische verwachting en de komafzettingen een lage verwachting. In de omgeving van de onderzoekslocatie bevinden zich vier archeologische monumenten met een hoge trefkans. Ter plaatse van het monument ten noordoosten (Kerkstraat en omgeving, oude dorpskern van Ommeren) van de onderzoekslocatie zijn vondsten uit de Late Middeleeuwen gedaan; dit monument ligt op de kronkelwaard van de stroomgordel van Lienden. Op de drie monumenten ten zuiden van de onderzoekslocatie zijn vondsten gedaan uit de IJzertijd, de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen. In het rapport van Vestigia wordt verondersteld dat deze locaties zijn gelegen op de Liendense stroomgordel en dus bewoond zijn geweest in de actieve fase van deze stroomgordel. Deze monumenten liggen echter op de geulafzettingen van de Ommerense stroomgordel, op het punt waar deze wordt aangesneden door de geul van Lienden. Deze stroomgordel was niet meer actief in de periode dat die van Lienden dat wel was en derhalve kon er toen bewoning plaatsvinden.

Voor de stroomgordel van Lienden geldt dat er alleen vondsten uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd zijn gedaan en wel op de kronkelwaard. Hieruit kan worden geconcludeerd dat bewoning pas na de actieve fase van de stroomgordel heeft plaatsgevonden, dus na 900 BP (750 n. Chr.). Overigens is het exacte tijdstip van het verlaten van de Liendense stroomgeul niet bekend. Volgens Berendsen & Stouthamer (2001) is de eindatum van 900 BP het meest waarschijnlijk, maar kan het verlaten ook later hebben plaatsgevonden (tot 326 BP (1614 n. Chr.)).

In ieder geval kan de hypothese worden verworpen dat er op de onderzoeks-

locatie archeologische resten uit de IJzertijd en de Romeinse Tijd kunnen worden aangetroffen. Het meest waarschijnlijk is dat er archeologica uit de Late Middeleeuwen worden aangetroffen.

2.2 Extensief booronderzoek

2.2.1 Bodemopbouw

De resultaten van het booronderzoek zijn weergegeven in bijlage 1 en figuren 2 en 3. Aan het maaiveld worden zwak tot sterk siltige zanden aangetroffen, tot 50 à 90 cm –mv. Hieronder bevindt zich een dun pakket zandige kleien dat overgaat in siltige kleien. Binnen het pakket siltige kleien komen roestvlekken en schelpresten voor alsook doorworteling. De top van het zandpakket is licht tot sterk puinhoudend. Dit puin bevat onder andere baksteen, cement/beton, asphalt, steenkoolgruis en sintels. In boring 10 is tot een diepte van 60 cm –mv puin aangetroffen, inclusief stukken straattegel/stoeprand en glas. Onder deze puinhoudende toplaag is in een aantal boringen houtskool aangetroffen. De boringen waarin veel en grof houtskool is aangetroffen, zijn weergegeven in figuur 3. In drie andere boringen (1, 2 en 4) zijn ook enkele fragmenten houtskool aangetroffen. Dit houtskool gaat soms vergezeld van baksteenpuin en cement en in boring 7 is stroomdraad aangetroffen. Ook zijn enkele fragmentjes verbrande klei aangetroffen.

2.2.2 Vondsten

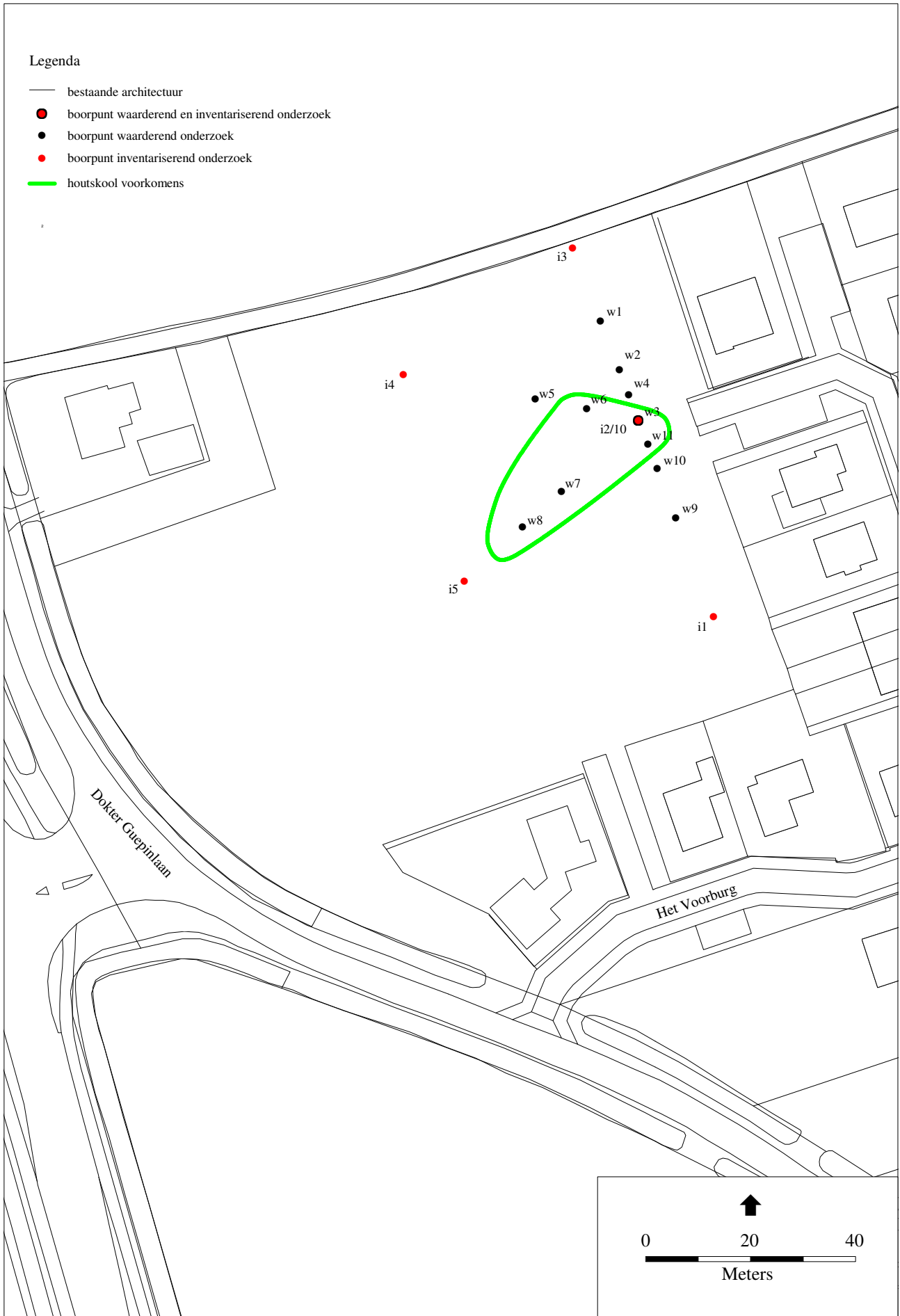
Van de twee verstoorde toplagen zijn monsters genomen, welke zijn gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 4 mm. In de monsters werd naast houtskool veel baksteen- en cement-/betonpuin aangetroffen. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3 Conclusies

1 Bevinden zich ter plaatse van de onderzoekslocatie archeologische waarden?

Het antwoord hierop is nee. De houtskoolvoorkomens op de onderzoekslocatie zijn door middel van een extensief booronderzoek ingeperkt. In figuur 3 is het voorkomen van grof houtskool weergegeven. De spreiding van het houtskool doet vermoeden dat er sprake is van een puntbron, waarvan de kern waarschijnlijk is gelegen tussen boringen 4, 6 en 7. Boven de houtskoolhoudende laag is een sterk puinhoudende laag aangetroffen. In de houtskoolhoudende boringen zijn geen andere archeologische indicatoren aangetroffen, echter wél recent puin en stroomdraad. Hierdoor is het vrijwel uitgesloten dat het houtskool in een archeologische context moet worden geplaatst.

Een mogelijke verklaring ligt in het subrecente gebruik van de onderzoekslocatie. Bekend is dat de onderzoekslocatie in tot circa 1990 in gebruik is geweest als boomgaard (zie par. 1.3). Mogelijk zijn de gerooide bomen, of in ieder geval afvalhout dat bij het rooien van deze bomen vrij kwam, ter plaatse verbrand en is de grond daarna omgeploegd. Dit verklaart dan ook

Afbeelding 3 Houtskoolvoorkomens. Kaart: P. Stokkel.

de aanwezigheid van 'huttenleem' oftewel verbrande klei. De puinhoudende laag is daarna opgebracht; mogelijk is dit grond en bouwafval (boring 10) dat bij de realisatie van het reeds bebouwde deel van 't Voorburg is vrijgekomen. Dat er grond is opgebracht, blijkt uit het verschil in maaiveldhoogte met de boomgaard ten noorden van de onderzoekslocatie.

4 Aanbeveling

Aangezien de houtskoolvoorkomens op de onderzoekslocatie niet in een archeologische context staan, wordt vervolgonderzoek niet nodig geacht. Mochten er tijdens graafwerkzaamheden als nog archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld te worden gemeld aan de provinciaal archeoloog van Gelderland.³

Literatuur

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.

STIBOKA, 1986. *Geomorfologische kaart van Nederland. 1:50000, blad 39, Tiel*. Wageningen/Haarlem. Stichting voor Bodemkartering, Rijksgeologische dienst.

³Mw. drs. M. de Rooij, tel. 026-3599111.

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Ks2	klei, matig siltig	Kz3	klei, sterk zandig	Zs3	zand, sterk siltig
Ks3	klei, sterk siltig	Zs1	zand, zwak siltig		
Kz2	klei, matig zandig	Zs2	zand, matig siltig		

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs3		scherp	donkergrijs	baksteen, spoor houtskool, doorworteling
80	Zs3		scherp	donkergrijs	doorworteling
120	Ks2			donkergrijs	roestvlekken, doorworteling

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs3		scherp	donkergrijs	baksteen, spoor houtskool, doorworteling
50	Zs3		geleidelijk	donkergrijs	spoor houtskool
90	Kz3		scherp	donkergrijs	doorworteling
120	Ks2			donkergrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs2		scherp	donkerbruingrijs	veel puin
65	Zs3		scherp	bruingrijs	veel houtskool, baksteen, verbrande kleifragmentjes
80	Kz3		scherp	lichtbruin	
120	Ks3			lichtbruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs2		scherp	donkerbruingrijs	
60	Zs3		geleidelijk	bruingrijs	spoor houtskool op 50 cm
90	Kz3		scherp	bruin	
120	Ks2			bruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
45	Zs1		scherp	donkerbruingrijs	baksteen, asphalt, puin, steenkool, sintel
70	Zs3		geleidelijk	bruingrijs	
90	Kz3		scherp	lichtbruin	
120	Ks3			lichtbruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
35	Zs2		geleidelijk	zwartgrijs	puin
75	Zs2		scherp	zwartgrijs	zeer veel houtskool, baksteen, sintel, verbrande kleifragmentjes
90	Zs3		geleidelijk	lichtbruin	
120	Ks2			lichtbruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 7

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1		scherp	grijszwart	
45	Zs2		scherp	grijszwart	baksteen, cement
90	Zs2		scherp	grijszwart	zeer veel houtskool, stroomdraad
110	Kz3		geleidelijk	lichtbruingrijs	
120	Ks3			lichtbruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 8

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
45	Zs1		scherp	zwartgrijs	puinlaag
75	Zs2		scherp	zwartgrijs	houtskool
90	Kz3		geleidelijk	grijsbruin	
120	Ks3			grijsbruin	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 9

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs3		scherp	donkerbruingrijs	één fragment houtskool
70	Zs3		scherp	donkerbruingrijs	
90	Kz2		geleidelijk	grijsbruin	
120	Ks2			bruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 10

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs1		scherp	donkerbruingrijs	houtskool
60	Zs1		scherp	bruingrijs	baksteen, straattegels, glas, puin, cement
90	Kz3		geleidelijk	bruingrijs	
120	Ks2			bruingrijs	schelpresten, roestvlekken, doorworteling

boring 11

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs2		geleidelijk	donkergrijs	weinig houtskool, puin
100	Kz2		geleidelijk	bruingrijs	
120	Ks3			bruingrijs	
700	Zs2		geleidelijk	bruingrijs	